

Література

1. Ситниченко Л. А. Першоджерела комунікативної філософії. — К., 1996.
2. Бубер М. Два образа веры. — М., 1999.
3. Усмов А. И. Системный подход и общая теория систем. — М.: Мысль, 1978.
4. Цофнас А. Ю. Теория систем и теория познания. — О.: Астропринт, 1999.
5. Сумарокова Л. П. Что такое системный подход? // Ergo. — Екатеринбург, 2004. — № 1.

УДК 111.12:165.62

*І. В. Шамша***РОЗУМІННЯ БУТТЯ В ФЕНОМЕНОЛОГІЇ ГУССЕРЛЯ**

Питання про розуміння буття в неklasичній філософській думці неможливо розкрити без розглядання буттєвого аспекту феноменології — одного з найбільш впливових напрямів філософії ХХ століття, засновником якого став німецький філософ Едмунд Гуссерль.

Після виникнення феноменології в класичному варіанті (Е. Гуссерль, М. Гайдеггер) феноменологічний підхід розповсюдився в багатьох гуманітарних науках: психології, психіатрії, етиці, естетиці, праві і соціології, релігії, філософії, математиці і природознавстві, історії і метафізиці. Феноменологія здійснила вплив на такі напрями філософії ХХ ст., як персоналізм, екзистенціалізм, герменевтика. На сьогоднішній день феноменологія розповсюджена в Європі, Америці, Австралії, Японії. З плюралізацією філософського знання в країнах пострадянського простору феноменологічні товариства активно почали свою роботу в Україні і Росії.

На творчість Едмунда Гуссерля (1859–1938) вплинули такі філософи, як Р. Декарт, Д. Локк, Г. В. Лейбніц, Д. Юм, І. Кант, Гербарт, Больцано, В. Дільтей, Наторп.

Найбільш відомі праці Гуссерля: «Філософія арифметики», «Логічні дослідження», «Філософія як строга наука», «Картезіанські роздуми», «Ідеї чистої феноменологічної філософії», «Криза європейських наук і трансцендентальна феноменологія», «Криза європейського людства і філософія».

При розгляданні розуміння буття в феноменології Гуссерля треба урахувати один аспект — феноменологія сформувалася в «Логічних дослідженнях» як епістемологія, а в теорію буття перетворюється в пізніх працях — «Ідеях чистої феноменології і феноменологічної філософії», коли здійснився поворот німецького філософа до трансцендентального ідеалізму.

Наше завдання — розглянути розуміння Гуссерлем буття в трьох аспектах, на які традиційно розпадається проблема буття — буття людини, буття речей, буття соціуму. Поняття «феномен» в феноменології єднає ці три аспекти буття.

Феномени — сутності, що, на думку Гуссерля, лежать в основі реальності. Вони можуть бути як матеріальними, так і ідеальними.

Таке розуміння феномена застосовується на відміну від застосування поняття в Німецькій класичній філософії (Г. Ф. В. Гегель, І. Кант), де феномен ототожнювався з явищем, що укривало ноумен — сутність. В феноменології ж Гуссерля за феноменами нічого не знаходиться у вигляді сутності, феномен — це і є сутність.

Особлива риса феноменів — те, що вони є не просто часткою реальності, але одночасно і способом її пізнання. Саме тому розмежувати онтологічний аспект буття від гносеологічного в феноменології Е. Гуссерля практично неможливо. Феномени не тільки раціонально, но і чуттєво пізнавані.

Залежно від способу пізнання дослідник або може «вловити» феномен, або ні. Девіз феноменології Гуссерля «Назад, до самих предметів!» не слід інтерпретувати в дусі наївного реалізму, який був основою для емпіризму і позитивізму.

Казати про об'єктивний, незалежний від свідомості людини світ у випадку із феноменами не можна, тому що цей світ не увійшов у поле зору людини, що пізнає, тобто не здобув ще ніякого значення.

Феноменологічний метод «...утримує визнання буттєвої значущості об'єктивного світу і тим самим цілком і повністю виключає його із поля судження, а також буттєву значущість усіх фактів, що об'єктивно сприймаються, і фактів внутрішнього досвіду» [1, 353]. У зв'язку з цим об'єктивний світ речей в феноменології Гуссерля розглядається тільки тоді, коли він здобув значення для людини. Сенс має тільки світ у людині (тут можна помилково віднести Гуссерля до суб'єктивних ідеалістів).

Але ми якимось чином повинні бути гарантованими в об'єктивності пізнання, тим паче що Гуссерль — це та фігура, що занепокоєна проблемою строгої науковості філософського пізнання. Об'єктивність пізнання феноменів гарантує те, що вони очевидні. Якщо щось є, то воно очевидно. «Будь-яка очевидність є схоплення самого сущого чи так-сущого в модусі “воно само” при повній достовірності його буття...» [1, 341]. «Очевидність... є досвід сущого, як воно є, — так-сущого, — ...зверненість внутрішнього взору до самого сущого» [1, 337].

Але як ми повинні поглянути на реальність, щоб побачити не звичний світ, даний нам у досвіді (внутрішньому і зовнішньому), а феномени, наділені буттєвою значущістю? Відповідь на це питання лежить в рамках гносеології, нам необхідно відповісти, як само нам потрібно пізнавати світ?

Прояснення очевидного за Гуссерлем повинно здійснюватися в два етапи.

Перший етап — це феноменологічна (едейтична) редукція. Сутність її полягає в тому, що світ цілком зводиться до суб'єктивного, внутрішнього досвіду людини. Цей етап є метою для суб'єктивного ідеаліста. Але для Гуссерля це підготовчий етап.

Другий етап — це трансцендентальна феноменологічна редукція. Здійснюється вона завдяки епохе (éлохі) — утримання від винесення судження про буття. «...Я як філософуюче практикує утримання у відношенні до того, що споглядається» [1, 347]. «éлохі — радикальний і універсальний метод, завдяки якому

я в чистоті схоплюю себе як Я разом з чистим життям власної свідомості, завдяки якій весь об'єктивний світ є для мене, саме для мене» [1, 348].

«Через ёлохі я редукую своє природне людське Я і своє душевне життя — царство мого досвіду психологічного самопізнання, до мого трансцендентально-феноменологічного Я, до царства досвіду трансцендентально-феноменологічного пізнання» [1, 353].

«Якщо я ставлю себе над усім цим життям і утримуюсь від будь-якого полагання буття, прямо розуміючого світ як суцільний ...то я знаходжу самого себе як чисте ego з чистим потоком моїх cogitationes» [1, 348].

«Те, що [я] надбаю таким шляхом, є моє чисте життя з усіма його чистими переживаннями ...універсум феноменів в феноменологічному смислі» [1, 347].

Ми бачимо тут, що з онтогносеологічним розумінням світу, в основі якого лежать феномени, тісно пов'язане розуміння людського Я.

Людське Я в розумінні Гуссерля не ототожнюється з реальним психо-фізіологічним суб'єктом. Вивчення психо-фізіологічного Я — це завдання біології, антропології, психології — наук, в яких душевне життя помагається в світі. Редуковане Я, на думку німецького вченого, не є часткою світу, так же як світ не є часткою Я.

У розумінні людини Едмунд Гуссерль намагається вихопити людину із необхідності світу, чітко демаркуючи свою трансцендентальну феноменологію від традиційних напрямів в субстанціалізмі. Два напрями, що визнають існування об'єктивного світу, незалежного від людини (матеріалізм та об'єктивний ідеалізм), — людське Я є часткою світу. І один напрям, що не визнає існування об'єктивного світу (суб'єктивний ідеалізм) — світ є часткою людського Я.

Е. Гуссерль дуже точно підмітив, що співвідношення «людина — світ» є спільною методологічною основою для всіх трьох напрямів в субстанціалізмі класичної філософії. Ні один з цих напрямів не може бути підґрунтям для філософії як строгої науки, отже німецький філософ намагається шукати такі методологічні засади, на яких філософія зможе стати строгою науковою дисципліною. І в цих пошуках через епохе натрапляє на трансцендентального суб'єкта.

Що ж стосується буття суспільства, то на нього у своїй теорії Едмунд Гуссерль виходить, намагаючись захистити роздуми про трансцендентального суб'єкта від обвинувачень в соліпсизмі. Для запобігання таким обвинуваченням Гуссерль вводить поняття «інтерсуб'єктивність» — структура свідомості, що базується на повністю логічному допущенні, що трансцендентальне Я передбачає існування інших трансцендентальних Я. Сам процес смислоутворення трансцендентальним Я відбувається з урахуванням цього передбачення.

Вчення Едмунда Гуссерля являє собою серйозніший пласт філософії ХХ ст., який, безумовно, заслуговує на більш ретельне і докладне вивчення. Тим паче, що сьогодення людства дисфункціями і побочними ефектами заявляє про необхідність радикального перегляду стратегічних смислоутворюючих принципів, як окремої людини, так і цілих суспільств.

Література

1. Гуссерль Э. Логические исследования. Картезианские размышления: Кризис европейских наук и трансцендентальная феноменология; Кризис европейского человечества и философии; Философия как строгая наука. — Мп.: Харвест; М.: АСТ, 2000.

УДК 321.01

*Н. Б. Капустіна***СТАНОВЛЕННЯ ТА ЕВОЛЮЦІЯ КЛАСИЧНОГО
ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВОГО РОЗУМІННЯ ФЕНОМЕНА ВЛАДИ**

Ця стаття присвячена становленню і розвитку еволюції класичного філософсько-правового розуміння феномена влади. Актуальність теми полягає в адекватній оцінці того, наскільки вірно класичне філософсько-правове розуміння феномена влади відповідало історико-політичним реаліям і яким чином та за рахунок чого забезпечувалася відносна гармонія між філософськими та правовими елементами змісту цієї категорії. Класична концепція влади викладена передусім у працях Платона, Цицерона, Т. Гоббса, Дж. Локка, Ш. Монтеск'є, Г. Гегеля.

Влада є дуже складним, багатоаспектним явищем. Її природа, форми та методи — предмет глибоких досліджень для політології, соціології, історії, політекономії, психології та інших наук. Не менш важливим є феномен влади і для філософії, правознавства та філософії права. Авторитет норм права може мати різну природу, але в кінцевому підсумку, коли виникає питання про його легітимність, він мусить спиратись на верховну, суверенну владу, щодо легітимності якої вже не можна ставити питання, оскільки вона сама є останньою інстанцією для вирішення усіх питань про легітимність. Взаємодія влади і права потребує ретельного філософського дослідження.

Влада з'явилася з виникненням людського суспільства і супроводжувала його розвиток, що знайшло відображення в різних уявленнях про владу. На ранньому ступені свого розвитку погляди на владу в цілому ще не встигли виділитися у відносно самостійну галузь людського знання і являли собою елемент цілісного міфологічного світогляду, а потім стали перетворюватися в окремі вчення у рамках, як правило, філософської думки. У міфах стародавніх народів панує уявлення про божественне походження існуючих відносин влади і порядку. Згідно з цими міфами, космос у відмінності від хаосу, — частина світового, космічного порядку. Разом з тим у стародавній міфології по-різному вирішується і висвітлюється питання про спосіб і характер зв'язку божественного початку з земними відносинами.

У давньокитайському міфі влада має божественне походження, але єдиною точкою зв'язку з небесними силами є китайський імператор, будучи одночасно сином неба і батьком свого народу. Відповідно до релігійно-міфологічних по-